1 Julianussal az úton

Fejlesztő hatás

Együttműködés, mérés, becslés fejlesztése

Életkori ajánlás

5. évfolyam

Időkeret

10 perc

Eszközigény

A gyerekek számával megegyező okoseszköz (PC/ laptop vagy telefon/tablet), internet, falitérkép

A gyakorlat leírása

A feladat a mindennapokból jól ismert útvonalterv készítése. A feladat előkészítésénél a gyerekek elképzelik, hogy nekik kell eljutniuk Baskíriába, majd a pedagógus által kipróbált útvonaltervezővel megnézhetik, hogy mennyi utat kellett Julianusnak bejárnia, milyen országok, városok vannak ezen az útvonalon. Jó módszer a mérés és a becslés játékos gyakoroltatására is: mielőtt az útvonaltervezővel dolgoznánk, egy falitérkép segítségével becsültessük/ tippeltessük meg, hogy milyen hosszú lehetett az út.

Megjegyzések

Nagyon jól kibővíthető a feladat, ha több időt is tudunk rászánni: bővítsük kérdésekkel a kutatást! Milyenek voltak a terepviszonyok, milyen veszélyeket rejthetett az út stb.

2 Mikor, hol, ki?

Fejlesztő hatás

Logikus gondolkodás, adatkeresés, lényegkiemelés fejlesztése

Életkori ajánlás

5. évfolyam

Időkeret

10 perc

Eszközigény

Vetítő, laptop, internet, füzet/papír, íróeszköz, *Szent királyok nemzetsége* tabló

A gyakorlat leírása

A gyakorlat klasszikus párkereső: a tablón számos Árpád-kori esemény került megjelenítésre, de nincs hozzájuk évszám csatolva. Itt a lehetőség, tegyük meg a gyerekekkel közösen! Internet segítségével kutassunk utána a személyeknek és az események időpontjának, és párosítsuk őket! Lehetőség van egyéni és páros munkára is, és jó alkalom adódik a lényeglátás, lényegkiemelés fejlesztésére. A pedagógus elsősorban koordinátori szerepben van jelen a gyakorlat során.

Megjegyzések

A gyakorlat jól beépíthető egy időszalagos feladat rávezető gyakorlataként, így akár önálló, otthoni feladatként is feladatható.

3 Az időszalag

Fejlesztő hatás

Kreativitás, vállalkozói szellem, szem-kéz koordináció, alkotókészség fejlesztése

Életkori ajánlás

5. évfolyam

Időkeret

45 perc

Eszközigény

Szent királyok nemzetsége tabló és animáció, fehér papír (lehet műszaki lap), színes ceruza, filc, zsírkréta, olló, ragasztó, időszalag

A gyakorlat leírása

A tanulók a tabló eseményeinek évszámait kikutatva (lásd 2. ötlet) időszalagra helyezik azokat. Az elkészítés során akár közösen, akár előzetesen a pedagógus által, kerüljön kijelölésre a forma és a technika. Lehetséges önállóan, de akár klasszikus csoportmunkában is végezni a feladatot.
VARIÁCIÓ: csoportmunka keretében az eseményeket feloszhatjuk a tanulók között. Így megvalósulnak a kooperatív alapelvek is, és a közös munka eredménye lehet egy falra is kitehető, nagy Árpád-kori időszalag.

Megjegyzések

Lehetőség van digitális változat elkészítésére is, ehhez több időszalag-készítő szoftver is rendelkezésre áll.

4 Hallgasd csak!

Fejlesztő hatás

Auditiv készségek, hallás utáni szövegértés fejlesztése

Életkori ajánlás

5. évfolyam

Időkeret

5 perc

Eszközigény

Szent királyok nemzetsége animáció, vetítő, laptop, internet, füzet/papír, íróeszköz

A gyakorlat leírása

Nagyon jó, auditív és figyelemkoncentrációs képességeket fejlesztő, órai bemelegítő gyakorlat lehet. A tanulók kétszer megnézhetik az animációt és meghallgathatják a narrációs szöveget. A feladat egyszerű: az elhangzás sorrendjében ki kell gyűjteni a személyek neveit. A feladat nehezíthető, ha nem áruljuk el előre, hogy mire figyeljenek, csak a két megnézés után tesszük fel a kérdésünket.

Nézd meg a korszakról szóló videót!

5 Táblába vele!

Fejlesztő hatás

Együttműködés, kreativitás, önálló szövegalkotás, szövegértés fejlesztése, korábban tanultak elmélyítése

Életkori ajánlás

5. évfolyam

Időkeret

20 perc

Eszközigény

Szent királyok nemzetsége tabló és hátoldali szövegei, vetítő, laptop, internet, íróeszközök, csomagolópapír, tankönyv

A gyakorlat leírása

A feladat során minden csapat kap két témát a pedagógus által meghatározott szempontok szerint. Az előzetes tudásuk alapján, valamint a mellékelt források segítségével kitöltik témákhoz kapcsolódó a táblázatot. Erre 5 percet kapnak. Ezt követően mindenki továbbadja a szomszédos csapatnak (például az óramutató járása szerint) a munkáját, amit a csoport ellenőriz, és ki is egészíthet. Ennél a résznél ügyeljünk arra, hogy minden csoport más-más színű filcet használjon, hogy látszódjon, ki mit írt bele. 2 perc után a papírok jelre megint tovább vándorolnak, majd megint. Amikor visszaér a készítőkhöz a saját munkájuk, bemutatják, és kiteszik a falra, hogy később is tanulmányozható legyen az összefoglalás során.

Megjegyzések

Ennek a módszernek rejtett fejlesztő hatása, hogy így a tanulók legalább négyszer átolvassák a tananyag esszenciáját, így nagyobb eséllyel teljesítenek jobban a számonkérések során.

6 Iniciálé stílusban

Fejlesztő hatás

Kreativitás, vizuális kultúra, szem-kéz koordináció, szövegértés fejlesztése

Életkori ajánlás

5. évfolyam

Időkeret

35 perc

Eszközigény

Szent királyok nemzetsége tabló és hátoldali szövegei, A/4-es lap, rajzeszközök

A gyakorlat leírása

A gyakorlat során a tanulók megismerik a tabló hátoldalán található szövegek és történetek tartalmát. A pedagógus ismerteti az iniciálé fogalmát, készítésének sarokpontjait, és arra ösztönzi a tanulókat, hogy az egyik szöveghez készítsenek olyan iniciálét, aminek rajzos része a szöveg tartalmára reflektál. A feladat otthon, önállóan is befejezhető, és alkalmas egy „Képtár” típusú, kooperatív struktúrával történő közös ellenőrzésre és értékelésre.

Megjegyzések

A „Képtár” során a tanulók vagy csoportjuk tárlatszerűen kiállítja az elkészült produktumait, és röviden reflektál a témára és a készítés körülményeire.

1/a. Kik voltak a mártírok?

Mártírnak vagy vértanúnak a keresztény vallás azon tagjait nevezik, akik hitük terjesztéséért áldozzák életüket. Ma használják átvitt értelemben is a tántoríthatatlan, önmagát feláldozó, hősies emberek jelölésére.

1/b. Hogyan nevezik ma a Kelen-hegyet?

Gellért püspök 1046-os mártírhalálára emlékezve nevezik ma a hegyet Gellért-hegynek.

1/c. Hol található a „Nyulak szigete"?

A Nyulak szigete a mai Margit-sziget középkori neve, tehát Budapesten található az é. sz. 47° 31' 35" és a k. h. 19° 02' 50" koordinátákon.

2. Nézz utána, hogy hány kilométeres utat kellett Permig megtenniük!

Az utazóknak mintegy 3130 km-t kellett megtenniük, ráadásul mindezt középkori viszonyok között. A mai úthálózat segítségével is 634 órányi gyaloglással érhető el a cél.

3. Melyik négy folyóra utalhat az Árpád-címer négy ezüst csíkja?

A címerhez Werbőczy István a Hármaskönyvben fűzött magyarázata szerint a „négy ezüstös folyóra" utalnak a sávok: a Dunára, a Tiszára, a Drávára és a Szávára.

4. Mit ábrázol a bulla?

A királyi pecsét a hétszer vágott Árpád-címert ábrázolja oroszlánokkal: ez volt András testvérének (és így Andrásnak is) a címere.

5. Melyik csatában vettek részt templomosok?

Az iratok és beszámolók tanúsága szerint az 1241. április 11-i muhi csatában vettek részt.

6. Melyik család követte az Árpád-házat a magyar trónon?

Rövid király nélküli időszakot követően, az Árpád-házzal anyai ágon rokonságban álló Anjou-család lépett a magyar trónra.

8. Hol található ma Anonymus szobra?

A mester leghíresebb szobra a Városligetben található. Ligeti Miklós szobrászművész alkotása 1903-ban készült el.

A Duna és a gyepű

A korabeli Magyar Királyság határvédelmi rendszerének alapja a gyepű volt. Ez egy mocsarakkal, erdőségekkel borított 30–50 km széles kietlen terepszakasz volt, amin csak egy-egy út vezetett át. Az utakat nagy, fatornyokkal megerősített kapukkal védték. A nagyobb csapatok ellátása ezeken az utakon lehetetlen volt, ezért egészen az újkorig a Duna maradt a fő szállítási útvonal. A hadseregek ezért mindig a folyó mentén haladtak, ellátmányukat, utánpótlásukat pedig a folyón, hajókkal szállították.

A Képes Krónika

A krónikát Nagy Lajos megrendelésére Kálti Márk készítette 1360-70 körül. Ez az egyik leggazdagabban díszített hazai kézirat, ami az Anjou-dinasztia Árpádoktól való folyamatosságát hivatott bizonyítani. Ma az Országos Széchényi Könyvtárban őrzik.

A kolostorok

A „claustrum" szó jelentése erőd, végvár: olyan elzárt, védett épületcsoport, amelyet valamelyik keresztény szerzetesrend használ. Az épületcsoport lakó- és gazdasági épületeihez templom is tartozik. Lakói sokáig a tudományok őrzői voltak.

„Barbarossa" Frigyes

A neve, „Barbarossa", Rőtszakállút jelent. 1155-ben lett német-római császár. Szembeszállt a pápa hatalmi törekvéseivel, és levelezést folytatott kora uralkodóival: köztük Szaladin Ajjubida szultánnal. A III. keresztes hadjárat során vesztette életét.

A XIII. sz.-i nehézlovasság

A kor nehézlovasai 3-4 méteres lándzsáikat a hónuk alá szorítva rohamoztak. Teljesen zárt sisakot és a láncvért fölött a könyököt és a térdet védő páncéllemezeket is hordott. A védelem növekedésével a mozgást korlátozó pajzsok mérete is csökkent.

A XIII. sz.-i könnyűlovasság

A keletről beáramló nomád népesség folyamatosan biztosította a könnyűlovasság fegyverzetének modernizációját, illetve a gyakorlott lovasíjászokat. Ilyenek voltak a besenyők, kunok és a jászok.

Henrik császár támadásai

III. (Fekete) Henrik császár 1046-ban lépett a Német-római Birodalom trónjára, és négy alkalommal támadt a Magyar Királyságra. Az utolsó, 1052-es hadjárata teljes vereséggel zárult, ezt követően a császár letett a további hódítási kísérletekről.

Búvár Kund

I. András király Zotmund nevű lovagja 1052-ben a német császár dunai hajóit meglékelte Pozsonynál. A hős neve Búvár Kundként lett közismert, köszönhetően többek között Vörösmarty versének, Geréb László és Nemere István regényeinek.

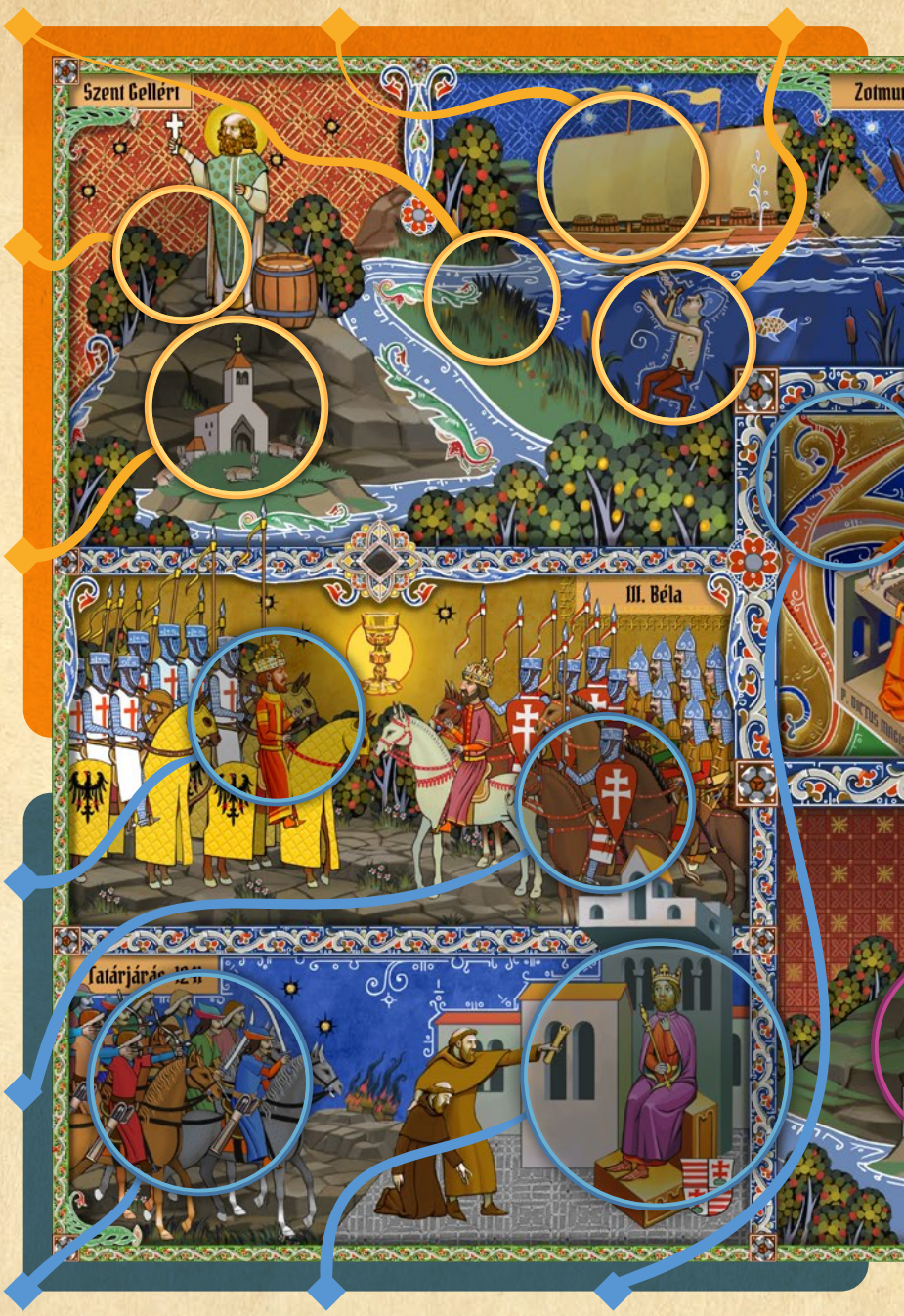

A király székhelye(i)

A magyar királyság korai történetében számos királyi központ jött létre, amelyek között az uralkodó folyamatosan utazott. A tatárjárást követően Budán és Visegrádon épült királyi vár, majd az utóbbi vált a királyok székhelyévé a XIV. század végéig.

Az iniciálé

A latin kifejezés „elöl állót" jelent: a középkori művek oldalainak gyakran rajzokkal díszített, kiemelt kezdőbetűjét nevezték így. Az iniciálékat előrajzolás után kifestették, és sokszor arannyal díszítették. A képen az „A" betű látható aranyozva.

A magyarok lovai

A honfoglaló magyarság patkány- és egérszőrű lovai a keveredés ellenére is hangsúlyosak lehettek a lóállományunkban, amit a színek is bizonyítanak. A barnás pejek mellett még a XV. században is gyakoriak voltak a szürkés színű lovak.

A címerek

A név a lotaringiai ófrancia „cimier" szóból ered, jelentése sisakdísz. A címerek kialakulása a lovagi hadviseléshez kapcsolódott. A csatában szükség volt ismertetőjelekre, így alakultak ki a pajzsfestések és a sisakdíszek, majd ezekből a címerek.

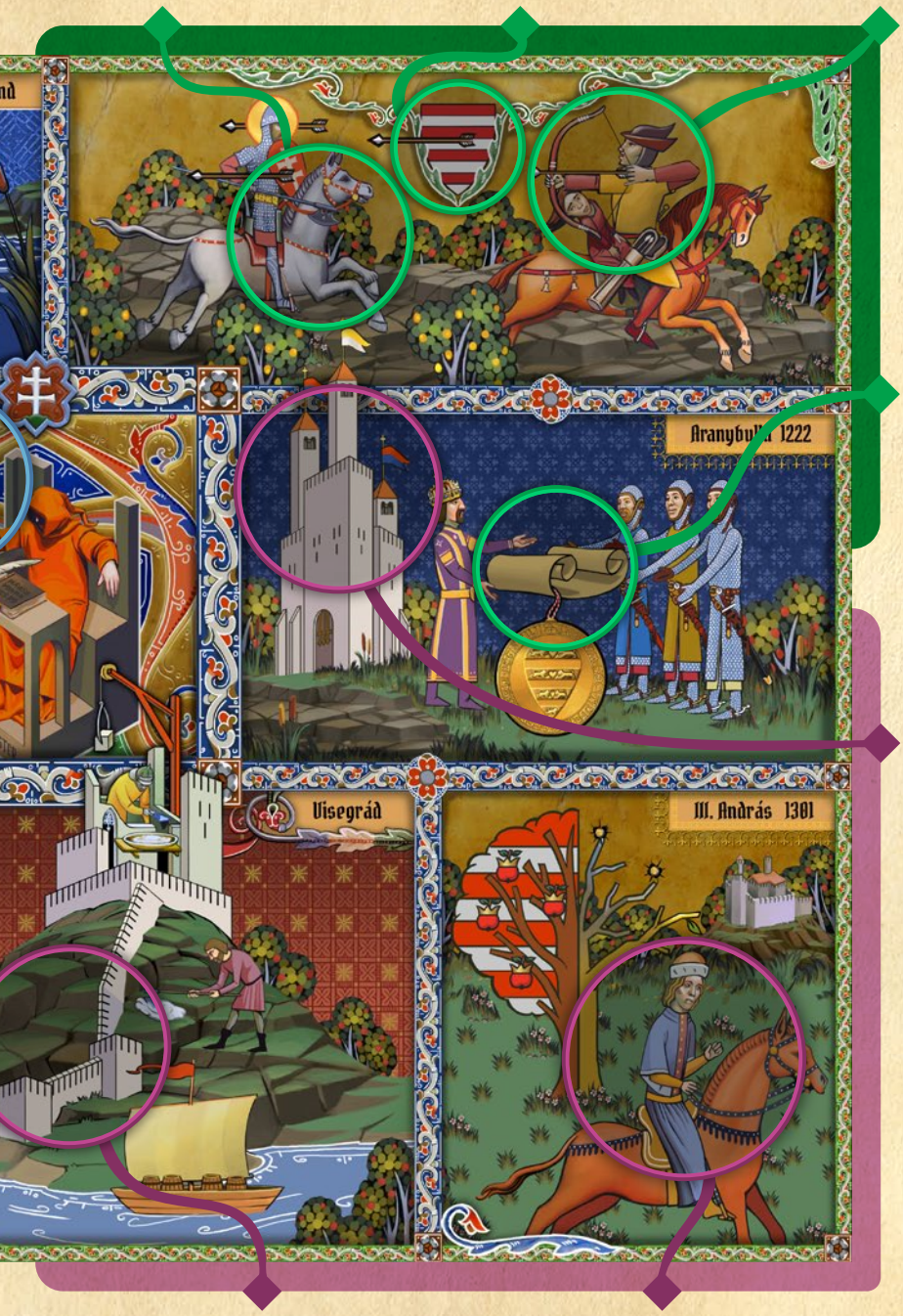

Szent László legendája

A lovagkirály életének főbb eseményeit több legenda is feldolgozta. Ezek közül a leghíresebb a középkori templomi freskókon is megörökített cserhalmi ütközet története. A csata végén a menekülő besenyő (kun) vitéz elrabolt egy leányt, akit a király kiszabadított. Ez a kereszténység győzelmét szimbolizálja a pogányság felett. Szent László a XIV. század elejétől gyakori szereplője a Kárpát-medencében található templomi falfestményeknek. A tablón lévő kun vitéz eredeti ábrázolása a kakaslomnici templomban látható. A lovagkirály alakja pedig a Képes Krónikából lehet ismerős.

Az írásbeliség

A XII. században az egyházi után a világi vezető réteg is felismerte, hogy az írás segítségével előnyökre tehet szert a többi rétegek rovására. A betűk írásához szükséges kézmozdulatok begyakorlását követően előrajzolt minták után egész szavakat, majd összefüggő szövegeket másolgattak.

A gótika

A gótika az érett középkor művészeti irányzata. Első fontos építészeti emléke a Saint Denis kolostor, melynek építése az 1140-es években vette kezdetét. Az építészetben a monumentalitás, a képzőművészetben az üvegfestészet fejlődése, míg a zenében a többszólamúság megjelenése jellemzi.

A tabló stílusa

A krónika a középkor jellemző műfaja, neve a görög eredetű latin „chronica" szóból ered. Műfajilag az „annalesből" (évkönyv) fejlődött ki, fejlettebb formája pedig a „gesta" (valakinek a cselekedetei). Készítői többnyire egyházi személyek voltak, az eseményeket időrendi sorrendben, magyarázat nélkül, illusztrálva jegyezték föl. Költséges előállításuk miatt csak főemberek, királyok támogatásával készülhettek, és ezért a közönségen kívül az ő elvárásaiknak is meg kellett felelniük. Az illusztrációk stílusa a korabeli ábrázolásmódnak megfelelően nem ismeri a perspektívát, a szereplők hosszúkás termetűek. Az oldalakon szereplő elemek elrendezését előre felvázolták, majd rámásolták a szöveget. A másoló a lap szélén utasításokat hagyott a rajzolónak. A képeket vékony ólomvesszővel előrajzolták, majd kifestették.

A Kárpát-medence erődítései

A XI-XII. század gyakori vártípusa a „Motte", amely egy természetes vagy mesterséges földhalomra épült, nagyrészt fából emelt, kisméretű torony, cölöpfallal övezve. Komplexebb kővárakat csak a Tatárjárást követően kezdtek építeni eleink.

A kora középkori divat

A XII-XIII. századra a magyar nemesség áttért a nyugat-európai klasszikus viseletre: tunika, gyakran lábanként eltérő színű harisnya, változatos nemez vagy posztó fejfedők és pallium (palást). Lábukra puha talpú, bőr cipőt húztak.